

Diller, lehçeler, deęişmeler

25.10.2018

Hatırlatma!

- Eksiklik kuramının temel sayıltısı?
- Ayrılık kuramının temel sayıltısı?

- Eksiklik kuramı (Theory of Language Code, Bernstein)
 - Toplumsal katmanlara özgü dil kullanımını araştırır. Bireye özgü "söz" kavramından yola çıkar.
 - Dar kod/geniş kod
- Ayrılık Kuramı (Difference Theory, Labov)
 - Bir dilsel topluluk içerisinde çeşitli dil türleri bulunmaktadır.
 - Örn. Amerikan İngilizcesi – Zenci İngilizcesi

Konuşma kodunun edinimi

- Toplumsal katmanlara göre dil kullanımının incelenmesi toplumsal sürecin dile etkisinin incelenmesini de beraberinde getirir.
- Toplumsallaşma önce anne-baba evinde başlar, okulla devam eder.
- Çocuk toplumsal bir dizgenin üyesi olur. Eğitim kalitesi için bu tür çalışmalar önemlidir.

Konuşma kodunun edinimi

- Konuşucu konuşma kodunun edinimi sürecinde dört tür bağlamla etkileşime girer
 - *Düzenleyici bağlam*
 - Dil edinimi sürecindeki çocuğun model alacağı otoritelerle etkileşime girdiği bağlam.
 - Piaget'e göre çocuklar bu sözel bağlamda öncelikle dış çevresindeki kavramları fark etme ilişkisi içine girmekte, daha sonra taklit etme, özgünleştirme ve içselleştirme yapmaktadır.
 - Bu gelişimin belli bir düzen içinde olması önemlidir.
 - Bu bağlam, diğer bağlamların oluşumunda oldukça etkilidir.
 - *Yönlendirici bağlam*
 - Farklı durumlar içinde dil kullanım ihtiyacı karşılanmaktadır.
 - Çocuğun dille etkileşime girdiği bağlam.

Konuşma kodunun edinimi

– *İmgesel bağlam*

- Çocuğun dili yaratıcı olarak kullandığı, imgesel dünyayı adlandırmasına, özgünleştirmesine ve sunmasına olanak sağlayan bağlamdır.

– *Kişilerarası bağlam*

- Çocuğun dili biçimsel ve biçimsel olmayan (formal/informal) kullanımlarıyla dış çevresindeki diğer insanlarla etkileşime girmek için kullandığı bağlam

- BU DÖRT UYARANDAN EKŞİK GELİŞİM GEÇİREN ÇOCUK DAR KODDA YER ALIR

Ayrılık kuramı

- “The Logic of Non-standard English” (Labov)
 - Hiçbir kodlama ve kullanım biçiminin diğerinden daha iyi yapılandırılmış olduğunu öne sürmek mümkün değildir.
 - Labov, eksiklik kuramının eleştirisine yönelmiş ve uygun yöntemle sağlam veri toplamanın önemini vurgulamıştır.
 - Yaptığı deneysel çalışmalarda ölçünlü olmayan İngilizcenin de kendine özgü bir dizge olduğunu öne sürmüştür.
 - Örneğin alt katman üyesi olduğu öne sürülen zenci çocukların sözel yetenekleriyle okul başarıları arasında bir ilişki bulunmadığını belirlemiştir.
 - Eksiklik kuramına göre zenci İngilizcesi bozuk ve yanlışlarla dolu bir alt katman seçimi
 - Labov ve diğer temsilciler bunu bir değişke olarak kabul eder.

- Ayrılık kuramı dilbilim araştırmasına ve anlayışına dayanır.
- Dil kullanımları arasında daha iyi ya da daha kötü biçiminde bir ayrım gözetilemez
- Eksiksiz, eksikliği olan, yetersiz, yeterli dil türleri yoktur!
- Dil kullanımlarının ve türlerinin hepsi, ayrı ayrı kendine özgü birer dizgeyi yansıtır
- *Ölçünlü tür, bölgesel tür, toplumsal tür ve işlevsel tür* gibi dil türleri de ayrılık kuramı çerçevesinde ele alınmaktadır.

Dil türleri

- Dört türden söz ederiz (Dittmar)
 - *Ölçünlü tür*
 - *Bölgesel Tür*
 - *Toplumsal Tür*
 - *İşlevsel Tür*

Ölçünlü dil

- Bir dilde *bölgelerüstü* anlaşma aracı olarak tanınıp benimsenen ve kurumlaşan dil türü
- Standart dil türü
 - Ortak dil, ülke dili, ulusal dil, yazı dili, resmi dil, birlik dili
- Hem yazılı hem sözlü dil için geçerli

Ölçünlü dil

- Bir dilin ölçünlüleştirilmesinde temel üç ölçüt bulunmaktadır
 - Ölçünlü bir dilin temel özellikleri
 - Bir dilsel toplulukta ölçünlü dilin işlevleri
 - Dilsel topluluğun ölçünlü dil karşısındaki tutumu

Ölçünlü dil

- **Temel özellikleri**
 - Dilin esnek sağlamlık özelliği
 - Korunması gereken en önemli özellik dilbilgisel özelliklerdir
 - Dil kendi yapısı içinde değişir ancak bu değişiklik dilin biçimini bozmamalıdır
 - Dil
 - Zaman içinde değişim geçirmeli
 - Bölgesel türlerin değişimi açısından esnemeli
 - Diğer dillerin etkisi karşısında sağlam durmalı

- Mantıksallık/Entellektüellik özelliği
 - Dilin doğru biçimde kullanılması konusunda duyarlılığın konuşma dilinden bilimsel dile doğru (işlevsel dil ölçüsünün) artışını anlatmaktadır

Esnek sağlamlık ve mantıksallık **sözvarlığı ve biçim** üzerinde toplanır.

- **Ölçünlü dilin işlevleri**
 - Birleştiricilik
 - Bir dilin ağız ve lehçelerinin denetlenebilmesi, değerlendirilebilmesi ancak ölçünlü dile mümkündür. Çeşitli lehçe ve ağızları tek bir ölçünlü dil bir araya getirebilir
 - Ayrıncılık
 - Ölçünlü dil konuşanlar öteki dil konuşanlarından ayrı bir dilsel topluluk oluşturur
 - Norm duyarlılığı ve saygınlık
 - Ölçünlü dile sahip olma sonucunda ortaya çıkan saygınlık.
 - Normlar dillere özgü kurallaşmış ilkelerdir. Resmi/resmi olmayan kullanımlar normlara dayalı olarak ortaya çıkar.
 - Göndergesel çerçeve oluşturma
 - Bir gösterge dış dünyadaki bir nesneyle gönderim çerçevesi oluşturma durumuna göre ilişkilendirilebilir.
 - Örn: Şair dili

Ölçünlü dil

- **Dilsel topluluğun tutumu**
 - Dile bağlılık
 - Dil gururu
 - Norm duyarlılığı

Ölçünlü dile neye göre karar verilir

- Bölgesel dil türlerinden biri ölçünlü dil statüsü kazanır
 - Sosyokültürel nedenlere bağlı olarak bölgesel ya da toplumsal bir katman ya da grubun dil türü diğerlerinden daha yüksek saygınlığa sahip olabilir.
 - Sözvarlığı ve dilbilgisi açısından birlik olmasına karşın, söyleyiş bakımından bir birlik söz konusu değildir
 - Farklı bölgesel ve toplumsal dil kullanıcıları eğitim sürecinde ölçünlü türü öğrenir
 - Ölçünlü türün yazılı geleneğinin olması gerekir

Ölçünlü dilde aşamalar

- Toplumda kullanılan bir dil türünün seçimi
- Bu türün kodlaştırılması
- İşlevinin genişletilmesi
- Toplumca benimsenmesi

- Toplumda kullanılan bir dil türünün seçimi
 - Siyasi ya da ticari merkez
 - Toplumsal katman

Biçim

- Ölçünlüleştirme ya da kodlaştırma
 - Belirli bir kurumca ölçünlü dil türünü belirleyecek sözcük ve dilbilgisi kitaplarının yazılması süreci

Biçim

- İşlevinin genişletilmesi
 - Kodlaştırma sürecinden geçen dil türünün yaygın olarak yazıda, tüm devlet işlerinde ve eğitim dili olarak kullanılmasına özen gösterilir

İşlev

- Benimsenme
 - Seçilen, kodlaştırılan ve işlevi geliştirilen dil, toplumun bireylerince kabul görmeli ve ulusal dil olarak benimsenmelidir

İşlev

Bölgesel türler

- Dilde bölgesel ayrılıklar kolayca gözlenebilir
- Aynı dilin konuşulduğu bir ülkede, bölgeler arasında
 - Söyleyiş biçimi
 - Sözcük seçimi
 - Dilsel kalıpların ayrımı göze çarpar
 - Ayrılıklar Türkiye’de iletişimi fazla etkilemez

Bölgesel türler

- Şive
 - Sözcüklerin birbirinden ses boyutunda farklılaşması
 - Konuşmada sesbilimsel değişimlerin bölgesel olarak farklılaşmasıdır
- Ağız
 - Dilin sözvarlığında ve söyleyişinde görülen farklılıklardır
 - Sesbilimsel, sözcüksel, sözdizimsel, bölgesel ve biçimsel olarak yaşanır (Fromkin ve Rodman, 1988)
 - Toplulukların içinde buldukları uzamsal alanların farklılaşmasıyla doğru orantılıdır

Bölgesel türler

- Lehçe
 - Dilin söyleyiş, sözvarlığı ve zaman zaman yapısal özelliklerinin farklılaşması
 - Yazılı geleneği var
 - Türkiye içinde lehçe farklılıkları yok
 - Aksan (1977) Anadolu’da Türkiye Türkçesi adı verilen tek bir lehçe konuşulmaktadır
 - Bölgesel ayrımlar aynı lehçe içindeki ağızlarda görülür

Toplumsal türler (grup dili/sociolect)

- Toplumsal sınıfların kendi aralarında alan dili oluşturup kullandıkları dil türü
 - Toplumsal dil türü, topluluk dili, sosyolekt
- Tanımı zor: Topluluktan ne anlıyoruz?
- Bir topluluğun/grubun dil varlığının tümü
- Uzlaşmaya dayalı olarak bir dilsel topluluğun bireylerinin oluşturduğu bir grup için bireyüstü dil dizgesinin kullanımı

• Soru

- Dilsel topluluk nedir?

- Bir grup insanın kimi zaman etnik, kimi zaman dini, kimi zaman grup psikolojisi mantığıyla bir dilin şemsiyesi altında birleşmiş hali

Toplumsal tür

- Toplumsal dil türünün taşıyıcısı olan grupların durumunu:
 - Toplumsal katman, din, cinsiyet, yaş, yaşanan yer, eğitim durumu, gelir durumu, kültürel geçmiş, aile/akraba/tanidik olma durumu oluşturur
 - Özellikle sözcüğü açısından bu gruplar arasında farklılıklar gözlenebilir

Toplumsal tür

- Örnek
 - Doktorların dil kullanımı
 - Hukukçuların dil kullanımı
 - Etnik grupların dil kullanımı

Toplumsal tür

AÇIKLAMALAR :

1-Müvekkilimiz başlangıç tarihli ve süreli sözleşmeyle davalıya adresindeki mesken vasıflı taşınmazını kiralamış bulunmaktadır.

2-Davalının aylarına ait aylığı den toplam kira bedeli borcunu ödememesi üzerine , Noterliğinin günlü yevmiye nolu ödeme süresini içeren temerrüt ihtarnamesi keşide edilerek kira borcunu ödemesi istenilmiş ise de ihtarname tarihinde tebliğ edilmesine rağmen neticesiz kalmış,davalı kira borcunu ödemeyerek temerrüde düşmüştür.

3-Ayrıca davalı ayına ait kira bedeli borcunu da bugüne kadar ödememiş bulunmaktadır.

YASAL NEDENLER : BK,HUMK,sair alakalı mevzuat.

KANITLAR : Kira sözleşmesi,ihtarname,

CEVAP SÜRESİ : 10 Gündür

İSTEM SONUCU : Bu nedenlerle gönderilen ihtarnameye rağmen kira borcunu ödemeyerek temerrüde düşen davalının adresindeki mecrudan TAHLİYESİNE,birikiş kira bedelleri borcu toplamı yla ihtarname gideri alacağıın dava tarihinden itibaren yasal faiziyle birlikte davalıdan TAHSİLİNE , yargılama giderinin davalıya yükletilmesine, 1136 Sayılı Avukatlık Kanununun 4667 Sayılı Kanunla değişik 164/son fıkrası uyarınca karşı taraf vekalet ücretinin Avukat olarak adımıza hükmedilmesine karar verilmesini saygılarımızla arz ve talep ederiz.

Toplumsal tür

Üç aylıktan küçük bebeklerde kataral faz genellikle birkaç gün sürer veya yoktur. Hastalık aniden apne, siyanoz ve gasping nöbetleri ile başlar. Karakteristik reprim (whoop) görülmez (1). Öksürük ön planda değildir (4). Siyanoz, nöbetleri izleyerek gelişebilir veya öksürük olmadan apne olabilir. Apne tek bulgu da olabilir (1,3-5). Bir yaşın altında paroksizmal ve konvalesan dönemde spazmodik öksürük atakları uzun sürer (4). Altı aydan küçük çocuklarda mortalite, komplikasyon ve hastaneye yatırılma oranı daha yüksektir (7). ABD'de Cortese ve ark. (8) 1993-2004 yılları arasında ulusal verileri değerlendirmiş olup, hastaneye yatan boğmaca olgularının %84'ünün 1 ayın altında olduğu, %95'ine mekanik ventilasyon gerektiği ve çoğunun öldüğü bildirilmiştir. İki ay altındaki bebeklerde hospitalizasyon %82, pnömöni %25, konvülsiyonlar %4, ensefalopati %1 ve ölüm %1 oranlarında görülmektedir (4). En fazla mortalitenin görüldüğü yaş grubu henüz aşılınmamış bebeklerdir. Fransa'da retrospektif yapılan bir çalışmada bakteriyel enfeksiyon kaynaklı 100 ölümün %13'ünün boğmaca enfeksiyonuna bağlı olduğu ve çoğunun 2 ayın altında olduğu bildirilmiştir (9). CDC 2013 verilerine göre ABD'de 24231 boğmaca olgusu olduğu ve ölümlerin en çok 3 ay altı bebeklerde görüldüğü bildirilmiştir (10). Ülkemizde de bebeklerde boğmacanın oldukça ciddi seyrederek yoğun bakımda yatışlara neden olduğunu gösteren yayınlar vardır.

Toplumsal tür

Biçim-sözdizimsel gelişimin değerlendirilmesinde dil örneği analizi yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, 3-7 yaş arasındaki çocukların dil örneklerinden alınan biçim-sözdizimsel ölçümlerin yaşla ve birbirleriyle ilişkisinin incelenmesidir. Bu amaçla dil örneklerinden Ortalama Sözce Uzunluğu (OSU), Yan Cümle Oranı (YCO) ve Sözdizimi Karmaşıklık İndeksi (SÖZK) puanları hesaplanmıştır. Bu ölçümlerin yaşla ilişkileri ve yaş yordama güçleri incelenmiştir. Çalışma grubunda yer alan 142 çocuktan sohbet bağlamında dil örnekleri alınmıştır. İncelenen üç ölçüm ortalamalarının yaşla doğru orantılı olarak arttığı, OSU'nun yaş ile yüksek düzeyde, YCO ve SÖZK'nın ise orta düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Her ölçümün yaşla ilişkileri ve biçim-sözdizimsel gelişimi değerlendirme amaçlı kullanım potansiyelleri tartışılmıştır.

Toplumsal tür

- Bölgesel ve toplumsal türleri birbirinden ayırmak güçtür
- Bölgesel tür bölgesel, toplumsal tür toplumsal farktan ortaya çıkar

Toplumsal tür

- Toplumsal tür
 - Grup edimini araştırır: bir toplumsal grubun üyesi, başka bir grubun da üyesi olabilir
- Kullanıcıya bağlı dil kullanımı

Toplumsal tür

- Toplumsal tür araştırmaları
 - Grubun
 - Ekonomik ve kültürel yapısının öncelikle saptanması gerekir
 - Kişilerin
 - Meslek, gelir, öğrenim durumları katman saptamasında ilk ölçüt

İşlevsel tür

- Ölçünlü dilin bölgesel ve toplumsal kullanımların içinde kullanılması
- Konuşucuların edindikleri ve öğrendikleri dil türlerini yerine ve durumuna göre kullanmaları
 - Biçimsel/biçimsel olmayan
 - Lütfen dinleyin beni.
 - Dinlesene be!

İşlevsel tür

- Konuşucunun dilsel davranışı, karşısındakinin içinde bulunduğu toplumsal katmana, yaşına, cinsiyetine ve yakınlık derecesine göre değişir
 - İşlevsel türler en küçük birimlerdir
- Dilin *işlevsel olarak, yeri geldikçe* ve *duruma uygun* kullanımı

- Bireyin içinde bulunduğu toplumsal duruma uygun olarak değişik biçimlerden birinin seçilerek kullanılması
 - Sen/siz adlı
 - Lütfen dinleyin beni!
Yapmasana be!
Dinlesene!

- İşlevsel tür
 - *kullanıma* bağlı
- Bölgesel ve toplumsal tür
 - *kullanana* bağlı

- Bölgesel ve toplumsal tür
 - Bireyin *kim ya da ne olduğunu*
- İşlevsel tür
 - Bireyin *ne yapmakta olduğunu*

- Dil ve lehçe arasındaki fark?
- Lehçeleri bölgelere göre nasıl tanımlarız: coğrafik/bölgesel sınırlar

- Her dilin çok sayıda değişikliği bulunmaktadır.
- Dil değişikliklerinin toplamıdır

Dil ya da lehçe

- Dil ile bir dilin lehçeleri arasında ayırım yapmak oldukça zordur.
- Lehçe genel bir dil terimi altında birbirleriyle bağlantılı dil türlerinden biridir. Dil üst, lehçe alt terimdir.
- X Y'nin bir lehçesidir.
- Y'nin X ve Z lehçeleri vardır.

- Dil ile lehçeyi birbirinden ayıran temel ölçüt **karşılıklı anlaşılabilirliktir**.
- İki ayrı dili konuşan bireylerin karşılıklı olarak birbirini anlamaları.
- Bu durumda kullanılan değişik lehçe, birbirlerini anlamamaları durumunda kullandıkları türe de farklı diller denir.

- Ancak bu ölçütle ilgili ciddi sorunlar bulunmaktadır
 1. Standart Almanca konuşucularının bir kısmı Flemekçe'yi anlarken bir kısmı anlamayabilir
 - Bu bireysel özelliklere ve deneyime bağlıdır

2. Karşılıklı anlaşılabilirlik özelliğine sahip çok sayıda dil vardır

- Hindu dili ve Urdu dili (konuşma dilinde) aynı diller olarak bilinir. Ama yazı sistemleri farklıdır. Politik ve dini nedenlerle konuşucuların farklı ulusal kimlik taşıması amacıyla farklı diller olarak kabul edilir.
- İsveç, Danimarka, Norveç'te konuşulan diller
- Sırp, Hırvat dilleri → sosyopolitik bölünmeden kaynaklı farklılaşmalar
 - "Srpski, Srpskohrvatski" değişiklikleri

3. Aynı dilin karşılıklı anlaşılabilirlik ölçütüne uymayan lehçeleri vardır

- İngilizcenin anlayamadığımız değişiklikleri
- Çince'nin Mandarin, Kanton lehçeleri
 - Yazı sistemleri aynı, sözlü dil farklı
- Arapça'nın lehçeleri
 - Klasik Arapça ve buna dayanarak biçimlenen değişiklikleri
- Türkçenin lehçeleri?

- Diller değişim gösterir
 - Hint-Avrupa dilleri → İngilizce, Fransızca, Rusça, Hintçe
 - Hint Avrupa diliyken şimdi tek bir dil.
 - Konuşanların yer değiştirmesiyle yeni lehçeler ortaya çıkar.
 - Örneğin, Latince; İtalyanca, İspanyolca, Fransızca'ya dönüşmüş.
 - Dillerde zaman içerisinde değişimler olabilir
 - Sesbilimsel değişimler /f/, /v/ tek sesbirimken şimdi ayrı
 - Sesbilimsel birleşme /ea/ /ee/ ayrı seslerken şimdi aynı
 - Lehçebilimciler bu değişiklikleri lehçe atlaslarında gösterir

Toplumsal kimliğin rolü

- Bir “değişke”nin dil mi lehçe mi olduğunun belirlenmesi dilsel benzerlik ya da farklılıklar değil sosyopolitik kimlikle ilgilidir.
- Dil ve lehçe arasındaki ilişkiyi “güç” ve “dayanışma” açıklar.
 - Dil daha güçlüdür
 - Standart lehçe en güçlü lehçedir
 - Dayanışma insanlar arasında eşitlik sağlar
 - Konuşucuların dili korumasını, tehlike altına girmesini engellemesini sağlar

Standartlaştırma

- Standartlaştırma, bir dili bir biçimde kodlaştırılmasıdır
- Bu süreç dilbilgisinin, kitapların, sözlüklerin yazımını, yazınsal metinlerin oluşturulmasını içerir

Türkiye’de lehçe görünümleri

- Türkologlar için eylem çekimi lehçe ve ağız ayrımında önemli bir ölçüttür.
- 8 Türk dili dilbilimsel olarak ayrılmaktadır:
 - Bir tanesi Oğuzca’dır. Bu şu temel lehçeleri birbirinden ayırmaktadır.
 - Batı Oğuzca = Türkiye Türkçesi
 - Merkez Oğuzca → Azerice
 - Kuzey Oğuzca → Türkmence
 - Oğuzca → Horasan Türkçesi

- Çuvaşça, Yakutça, Altayca, Kazakça, Kırgızca vb. Türkiye Türkçesi ile akraba ya da kardeş olan ve uzak geçmişteki Ana Türk Dilinden türemiş dillere genellikle Türk Dilleri (Turkic Languages) denir.
 - Dünya Türk Dilbilim Çevreleri ile Hacettepe Üniversitesi ve TDK → DİL
 - Ankara Üniversitesinin görüşü → LEHÇE
 - İstanbul Üniversitesinin görüşü → Yakutça ve Çuvaşça lehçe, diğerleri şive

- Dilbilimin tanıdığı konuşma türleri:
 - idiolect (tek bir kişinin konuşma alışkanlıklarının toplamı)
 - Ağız (birbirine benzer idiolectler toplamı)
 - Lehçe/dialect (birbirine benzer ağızlar toplamı)
 - Dil (Birbirine benzer dialectler toplamı)

Değişkenlik olgusunun düzen boyutundaki görünümü

- Düzen boyutu: Kişi
 - ✓ Özellik: Bireysel kimlik
 - ✓ Değişkeler: Bireysel dil, öğrenmeye ilişkin tutum
- Düzen boyutu: Uzam
 - ✓ Özellik: (Doğuştan gelen) yöresel kimlik
 - ✓ Değişkeler: bölgesel değişke (lehçe), kentsel değişke, günlük konuşma dili
- Düzen boyutu: Gruplar
 - ✓ Özellik: Değerler/çatışma
 - ✓ Değişkeler: Sınıfa özgü değişkeler (topluluk dili)
Cinsiyete özgü
Yaşa özgü (gençlik dili)
- Gruba özgü (argo, evsizlerin dili, jargon)
 - ✓ Düzen boyutu: Durum/iletişimsel
 - ✓ Özellik: Bağlam/desen bilgisi
 - ✓ Değişkeler: Biçem, kavramlar dizini